

Савчин І. З.

асистент кафедри теорії економіки та управління
Івано-Франківського національного технічного
університету нафти і газу

Savchyn I. Z.

Assistant at the Department of Business Theory and Administration
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ

ANALYSIS AND ESTIMATION OF ECONOMIC STABILITY OF ENTERPRISES OF OIL-GAS INDUSTRY

Анотація. У статті висвітлено поняття економічної стійкості підприємств із метою забезпечення їх сталого розвитку. Розглянуто та проаналізовано сукупність показників, які відображають стан підприємства в різних сферах його діяльності. Подано оцінку виробничо-технічної та фінансової стійкості. Охарактеризовано виробничу діяльність вітчизняних газорозподільних підприємств Західного регіону. Рекомендовано шляхи покращання економічної стійкості підприємств та окреслено перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: економічна стійкість підприємства, аналіз, оцінка, фінансова стійкість, виробничо-технічна стійкість, нафтогазова галузь.

Постановка проблеми. Нафтогазова промисловість є важливою складовою частиною паливно-енергетичного комплексу України вже протягом багатьох років. Галузь об'єднує підприємства, що розвідують і видобувають нафту та попутний газ, транспортують, реалізують та зберігають їх. Вона виступає в ролі сировинної бази для більшості галузей народного господарства з метою одержання різноманітної продукції, наприклад бензину, дизельного палива, паливного мазуту, технічного спирту, каучуку, синтетичних волокон, розчинників, медичних препаратів тощо. У цьому полягає народногосподарське значення нафтогазової промисловості [1].

Передумовою визначення пріоритетних напрямів розвитку підприємств нафтогазової промисловості є проведення аналізу їх економічної стійкості.

Економічна стійкість – це комплексне поняття, яке відображає зберігання та розвиток конкретного нафтогазового підприємства за будь-яких умов впливу середовища функціонування у конкретний проміжок часу за сукупністю параметрів (економічних, фінансових, виробничих, кадрових, ринкових, та інших), що певним чином між собою поєднані та формують пріоритетну унікальність підприємства, забезпечуючи його конкурентоспроможність на ринках [2].

Отже, аналіз економічної стійкості вимагає комплексної оцінки сукупності показників, які всесторонньо відображали б фінансово-господарський стан підприємства в різних сферах його діяльності. Комплексна оцінка надає багатогранні відомості про результати господарської діяльності, тому є найважливішим джерелом інформації під час обґрунтування та прийняття управлінських рішень. Для цього здійснюється оцінка різних сторін господарської діяльності – економічної, соціальної, правової, технічної, технологічної, екологічної, і основною стороною зазвичай є економічний аспект діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язанню проблем, що стосуються економічної стійкості підприємств нафтогазової галузі, присвячено праці

багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема Б.Є. Грабовецького [3], М.Я. Коробова [4], Г.В. Савицької [5], О.С. Філімоненкова [6], І.А. Бланка [7], К.В. Мешкова [8], І.Є. Фадєєвої [9] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте багатовекторність і складність досліджуваної проблеми в сучасних умовах господарювання підприємств нафтогазової галузі пояснює недостатнє вивчення її окремих елементів шляхом проведення аналізу економічної стійкості підприємств із метою забезпечення їх сталого розвитку.

Мета статті полягає у виявленні факторів, аналізі та оцінці їх впливу на зміну економічної стійкості підприємства з метою мінімізації економічних ризиків та забезпечення економічної стійкості нафтогазового підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування економічної стійкості газорозподільних підприємств найбільш доцільно розбити на два етапи:

- 1) аналіз виробничо-технічної стійкості;
- 2) аналіз фінансової стійкості.

Основним показником виробничої діяльності підприємств із газопостачання та газифікації є реалізація послуг із транспортування природного газу розподільними газопроводами. Цей вид діяльності є визначальним для розвитку та існування газорозподільного підприємства, оскільки займає найбільшу питому вагу в структурі його виробничої діяльності. Більше того, у перспективі повної газифікації, що охоплюватиме всі регіони, безперебійне і безаварійне газопостачання залишатиметься першочерговим завданням досліджуваних підприємств.

Загалом, процес транспортування природного газу – це діяльність, направлена на обслуговування газопроводів, тому для оцінки економічної стійкості підприємства важливими показниками є протяжність газопроводів, кількість газифікованих квартир, стан основних засобів та ефективність їх використання, витрати на оплату праці [10].

Однак сьогодні відстежується загальногалузева тенденція скорочення транспортування природного газу. Зокрема, у 2014 р. у ПАТ «Івано-Франківськгаз» та ПАТ «Тернопільгаз» обсяги транспортування природного газу скоротилися на 29,5% та 11% відповідно порівняно з 2012 р. (рис. 1). Основними причинами скорочення транспортування природного газу є значне падіння обсягів споживання промисловими підприємствами та економія енергоресурсів побутовими споживачами. Остання обумовлена високим рівнем цін на природний газ.

Зменшення споживання природного газу є негативним фактором впливу на діяльність досліджуваних підприємств, оскільки від цього залежить фінансування робіт на утримання газотранспортної системи в належному стані, забезпечення її стабільної роботи та заходів, передбачених інвестиційною програмою.

Основним джерелом фінансування поточної діяльності підприємств, зокрема витрат на обслуговування,

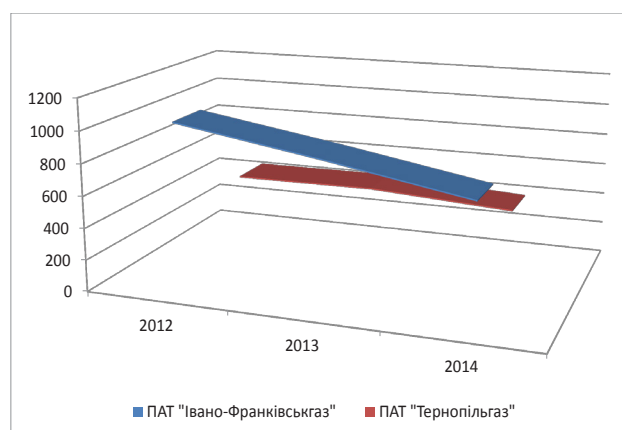

Рис. 1. Обсяги транспортування природного газу в 2012–2014 рр.

Таблиця 1

Основні виробничі показники ПАТ «Івано-Франківськгаз» та ПАТ «Тернопільгаз» за 2012–2014 рр.

Показник	2012	2013	2014	Темп приросту, %	
				2013/2012	2014/2013
ПАТ «Івано-Франківськгаз»					
Протяжність газопроводів, тис. км	14,7	14,9	15	1,4	0,7
Кількість газифікованих квартир природним газом, тис. шт.	381,3	387,2	393	1,5	1,5
Обсяг протранспортованого газу, млн. м куб.	1030,4	885,2	726,8	-14,1	-17,9
Протранспортовано газу на 1 км газопроводу, тис. м куб.	70,10	59,41	48,45	-15,2	-18,4
Квартир на 1 км газопроводу, шт.	25,94	25,99	26,20	0,2	0,8
ПАТ «Тернопільгаз»					
Протяжність газопроводів, тис. км	11,9	12	12	0,8	0,0
Кількість газифікованих квартир природним газом, тис. шт.	204,1	218,5	219,6	7,1	0,5
Обсяг протранспортованого газу, млн. м куб.	461,5	466	410,7	1,0	-11,9
Протранспортовано газу на 1 км газопроводу, тис. м куб.	38,78	38,83	34,23	0,1	-11,9
Квартир на 1 км газопроводу, шт.	17,15	18,21	18,30	6,2	0,5

Таблиця 2

Система основних показників фінансової стійкості газорозподільних підприємств

Принципи	Показники
Рациональна політика залучення позиченого капіталу (незалежність) та необхідна достатність прибутковості функціонування капіталу (прибутковість)	- коефіцієнт забезпеченості матеріальних активів власним оборотним капіталом; - коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власним оборотним капіталом; - коефіцієнт самофінансування; - коефіцієнт співвідношення позиченого і власного капіталу; - коефіцієнт автономії (незалежності); - коефіцієнт маневрування власного капіталу; - коефіцієнт постійного активу; - коефіцієнт довгострокового залучення позиченого капіталу; - коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел; - коефіцієнт інвестування.
Підтримка ліквідності функціонуючого капіталу на оптимально необхідному рівні (ліквідність)	- коефіцієнт абсолютної ліквідності; - коефіцієнт проміжної ліквідності; - коефіцієнт загальної ліквідності.
Необхідний рівень динамізму функціонування капіталу, ділової активності підприємства	- коефіцієнт оборотності активів; - коефіцієнт оборотності власного капіталу; - коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості; - коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості; - термін погашення кредиторської заборгованості; - тривалість обороту дебіторської заборгованості; - коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості; - коефіцієнт стійкості економічного росту.

Джерело: власна розробка автора

Оцінка рівня і динаміки показників фінансової стійкості газорозподільних підприємств ПАТ «Івано-Франківськгаз» та ПАТ «Тернопільгаз»

Показники	Алгоритм розрахунку	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Відхилення
Коефіцієнт забезпеченості матеріальних активів власним оборотним капіталом	Відношення власного оборотного капіталу до величини матеріальних оборотних активів	-13,71	-21,64	-7,93
		-6,56	-5,06	1,50
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власним оборотним капіталом	Відношення власного оборотного капіталу до загальної величини оборотних активів підприємства	-0,84	-0,83	0,01
		-0,60	-0,46	0,14
Коефіцієнт самофінансування	Відношення власного оборотного капіталу до загального обсягу активів	-0,24	-0,28	-0,05
		-0,26	-0,18	0,07
Коефіцієнт співвідношення позиченого і власного капіталу	Відношення величини позиченого капіталу до величини власного капіталу	1,06	1,66	0,59
		2,22	1,41	-0,82
Коефіцієнт автономії	Відношення власного капіталу до величини активів підприємства	0,48	0,38	-0,11
		0,31	0,42	0,11
Коефіцієнт маневрування власного капіталу	Відношення величини власного оборотного капіталу до величини власного капіталу	-0,49	-0,75	-0,27
		-0,83	-0,44	0,39
Коефіцієнт постійного активу	Відношення вартості необоротних активів до величини власного капіталу	1,49	1,75	0,27
		1,83	1,44	-0,39
Коефіцієнт довгострокового залучення позиченого капіталу	Відношення довгострокових зобов'язань до суми власного капіталу і довгострокових зобов'язань	0,12	0,13	0,01
		0,00	0,00	0,00
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	Відношення власного капіталу до суми власного капіталу та довгострокових зобов'язань	0,81	0,79	-0,02
		1,00	1,00	0,00
Коефіцієнт інвестування	Відношення довгострокових зобов'язань до необоротних активів	0,16	0,15	0,01
		0,00	0,00	0,00
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Відношення грошових коштів та їх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язання	0,129	0,1257	0,0
		0,0500	0,0816	0,03
Коефіцієнт проміжної ліквідності	Відношення грошових коштів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості до поточних зобов'язань	0,65	0,63	-0,02
		0,57	0,62	0,05
Коефіцієнт загальної ліквідності	Відношення суми оборотних активів до поточних зобов'язання	0,69	0,65	-0,04
		0,63	0,69	0,06
Коефіцієнт оборотності активів	Відношення чистої виручки від реалізації до середньорічної вартості майна підприємства	5,03	4,78	-0,25
		4,52	4,37	-0,15
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Відношення чистої виручки від реалізації до середньорічної вартості капіталу	1,44	1,49	0,05
		1,90	1,82	-0,08
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Відношення собівартості реалізації до середньорічної вартості чистої кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги	5,02	1,58	-3,43
		1,17	1,18	0,01
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Відношення чистої виручки від реалізації до середньорічної вартості чистої дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги	7,84	6,21	-1,63
		5,50	5,39	-0,11
Термін погашення кредиторської заборгованості, днів	Відношення кількості днів у періоді на коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	71,77	227,70	155,92
		308,51	306,20	-2,31
Тривалість обороту дебіторської заборгованості, днів	Відношення кількості днів у періоді на коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	45,91	57,97	12,05
		65,43	66,80	1,37
Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості, %	Відношення дебіторської до кредиторської заборгованості	54,72	55,53	0,81
		60,52	61,65	1,13
Коефіцієнт стійкості економічного росту	Це відношення різниці між чистим прибутком і дивідендами, виплаченими акціонерам, до власного капіталу	-0,31	-0,14	0,17
		0,02	0,02	0,00

Примітка. В чисельнику наведено розрахункові показники ПАТ «Івано-Франківськгаз», а в знаменнику ПАТ «Тернопільгаз».

поточний ремонт, реконструкцію та модернізацію газових мереж, а також на аварійно-диспетчерські експлуатаційні служби, є тарифна виручка від транспортування.

У процесі дослідження прийшли до висновку, що зменшення споживання природного газу відбувається одночасно з падінням показника продуктивності газопроводів, оскільки зростає їх протяжність (табл. 1).

Аналіз виробничих показників (табл. 1) показав, що в 2013–2014 рр. продуктивність газопроводів ПАТ «Івано-Франківськгаз» знизилася на 15,2% та 18,4% порівняно з минулими періодами. Хоча протяжність їх зросла на 1,4% та 0,7% порівняно з минулими періодами, це не призвело до зростання обсягів транспортування природного газу. У 2014 р. на ПАТ «Тернопільгаз» ситуація аналогічна. Однак у 2013 р. показники продуктивності газопроводів, протяжності, обсягу протранспортованого газу дещо зросли порівняно з 2012 р.

Протягом досліджуваного періоду кількість газифікованих квартир постійно зростала: на ПАТ «Івано-Франківськгаз» – на 1,5% кожного року порівняно з попередніми періодами, а ПАТ «Тернопільгаз» у 2013 р. газифікувало на 7,1% більше квартир, ніж у 2012 році, а в 2014 р. темп приросту становив 0,5%.

Наразі зростання кількості квартир на 1 км газопроводу має позитивний вплив на значення показника продуктивності.

Важливість оцінки стану основних засобів та ефективності їх використання обумовлюється значною питомою вагою їх у структурі майна газорозподільних підприємств. На ПАТ «Івано-Франківськгаз» питома вага основних засобів у структурі майна становить від 70,2% до 52%, на ПАТ «Тернопільгаз» – від 56% до 59%.

Балансову вартість основних засобів на досліджуваних підприємствах наведено на рис. 2.

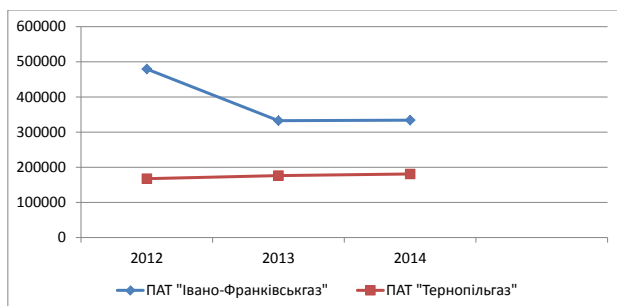

Рис. 2. Динаміка руху основних засобів

Станом на 31 грудня 2014 р. вартість основних засобів на ПАТ «Івано-Франківськгаз» зменшилася на 145 642 тис. грн., а на ПАТ «Тернопільгаз» зросла на 13 293 тис. грн. порівняно з 2012 р.

Фондовіддача основних засобів на досліджуваних підприємствах залежить від обсягів транспортування і постачання природного газу, технічного стану газопроводів тощо. Так, на ПАТ «Івано-Франківськгаз» коефіцієнт фондовіддачі з 2,01 у 2013 р. зріс до 2,17 у 2014 р., що є позитивним фактором, а на ПАТ «Тернопільгаз», навпаки, коефіцієнт фондовіддачі з 3,27 у 2013 р. впав до 3,12 у 2014 р.

У 2014 р. знос основних засобів ПАТ «Івано-Франківськгаз» становив 43,7%, ПАТ «Тернопільгаз» – 37,9%,

що свідчить про високу частку вартості основних засобів, списаних у витрати в попередніх періодах. Для оцінки інтенсивності введення та вибуття основних засобів потрібно визначити коефіцієнти оновлення основних засобів та вибуття.

Важливою складовою частиною дослідження виробничо-технічної діяльності є аналіз оплати праці, її продуктивності праці. Результати аналізу основних показників оплати праці дадуть змогу зробити висновки щодо продуктивності праці.

Таким чином, визначивши основні показники, що характеризують виробничу діяльність газорозподільних підприємств, прийшли до висновку, що в сьогоденні складних економічних умовах, існує тенденція щодо зниження обсягів споживання природного газу. Це, своєю чергою, з одного боку, призводить до зменшення доходів, з іншої – до зростання витрат. Як результат – погіршення фінансового стану підприємств.

Другий етап дає оцінку фінансового складника стійкості. Аналіз фінансової стійкості підприємства є найважливішим етапом оцінки його діяльності і фінансово-економічного благополуччя, відображає результати поточного, інвестиційного і фінансового розвитку, містить необхідну інформацію для інвесторів, а також характеризує здатність підприємства відповідати за своїми боргами і зобов'язаннями та нарощувати свій економічний потенціал [11, с. 167].

Фінансова стійкість, яка визначається загальною фінансовою структурою капіталу підприємства, ґрунтується на дотриманні таких принципів [12]:

1. Рациональна політика залучення позиченого капіталу (незалежність).
2. Необхідна достатність прибутковості функціонування капіталу (прибутковість).
3. Підтримка ліквідності функціонуючого капіталу на оптимально необхідному рівні (ліквідність).
4. Необхідний рівень динамізму функціонування капіталу, ділової та ринкової активності підприємства.

Наведені принципи, згрупувавши в три групи, можна виміряти за допомогою таких показників фінансової стійкості (табл. 2).

Проведемо оцінку фінансової стійкості досліджуваних підприємств за 2014 р. (табл. 3).

Оцінюючи кількісне значення показників фінансової стійкості (табл. 3), можна зробити висновок про скрутний фінансовий стан досліджуваних підприємств.

Насамкінець відмітимо, що на ПАТ «Тернопільгаз» щорічний прибуток у розмірі 2% власного капіталу спрямовували на розвиток підприємства та створення резервів на протипагу ПАТ «Івано-Франківськгаз», де протягом досліджуваного періоду кошти, інвестовані в поточні витрати, були неефективними.

Висновки. З метою покращання стану досліджуваних підприємств необхідно розробити організаційно-економічний механізм залучення іноземних інвесторів, удосконалити систему управління підприємствами нафтогазового комплексу тощо [13].

Перспективи подальших досліджень нами вбачаються в розробці сценаріїв забезпечення економічної стійкості газорозподільних підприємств у контексті сьогоденних економічних умов та формуванні на їх основі оптимальної стратегії розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бланк И.А. Управление формированием капитала / И.А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2002. – 512 с.
2. Галюк Л.І. Забезпечення економічної стійкості газорозподільних підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 / Л.І. Галюк ; Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2012. – 20 с.

3. Головата Ю.Б. Короткий огляд сучасного стану нафтогазового комплексу Прикарпаття / Ю.Б.Головата // Теорія і практика стратегічного управління розвитком галузевих і регіональних суспільних систем : V Міжнародна наук.-практ. конф. : зб. матеріалів (20–22 травня 2015 р.). – С. 113–114.
4. Грабовецький Б.Є. Фінансовий аналіз та звітність : [навч. посіб.] : Ч. 1 / Б.Є. Грабовецький, І.В. Шварц. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 154 с.
5. Долішня Т.І. Трансформація фінансової звітності в фінансову звітність за міжнародними стандартами на підприємствах нафтогазової галузі / Т.І.Долішня, І.Б. Медвідь // Сталій розвиток економіки. – 2012. – Вип. 5. – С. 211–215.
6. Кизим М.О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства : [монографія] / М.О. Кизим [та ін.]. – Х. : ІНЖЕК, 2003. – 144 с.
7. Коробов М.Я. Фінанси промислового підприємства : [підручник] / М.Я. Коробов. – К. : Либідь, 1995. – 160 с.
8. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз : [підручник] / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.
9. Мешков К.В. Формирование системы организационно-экономического обеспечения устойчивости развития вертикально интегрированных структур (на примере компаний нефтегазовой отрасли) : автореф. дис. ... канд. экон. наук / К.В. Мешков ; Удмурт, гос. ун-т. – Ижевск, 2012.
10. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства : [навч. посіб.] / Г.В. Савицька. – К. : Знання, 2007. – 668 с.
11. Савчин І.З., Романко О.П. Внутрішнє і зовнішнє середовище впливу на економічну стійкість нафтогазових підприємств / І.З. Савчин, О.П. Романко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 8. – С. 598–602.
12. Фадеева И.Е. Управление устойчивым развитием предприятий газовой отрасли : дис. ... к.э.н. / И.Е. Фадеева ; Астрахан. гос. техн. ун. – Астрахань, 2009. – 259 с.
13. Філімоненков О.С. Фінанси підприємства : [навч. посіб.] / О.С. Філімоненков. – К. : Кондор, 2005. – 400 с.

Аннотация. В статье освещено понятие экономической устойчивости предприятий с целью обеспечения их устойчивого развития. Рассмотрена и проанализирована совокупность показателей, отражающих состояние предприятия в различных сферах его деятельности. Дана оценка производственно-технической и финансовой устойчивости. Охарактеризована производственная деятельность отечественных газораспределительных предприятий западного региона. Рекомендованы пути улучшения экономической устойчивости предприятий и намечены перспективы дальнейших исследований.

Ключевые слова: экономическая устойчивость предприятия, анализ, оценка, финансовая устойчивость, производственно-техническая устойчивость, нефтегазовая отрасль.

Summary. The article deals with the concept of economic sustainability of the enterprise aimed at ensuring its stable development. The set of indicators reflecting the state of the enterprise in various fields of its activity is analyzed. The assessment of productive and technical as well as financial sustainability of the enterprise is represented. The productive activity of domestic gas-distributing companies of the western region of Ukraine is characterized. The ways for improving the economic sustainability and perspectives for further research are outlined.

Key words: economic sustainability of the enterprise, analysis, assessment, financial sustainability, production and technical sustainability, oil and gas industry.